

Az éjjeliőr gyerekeinek nincs esélyük

Tanzánia és a Világbank

A probléma a nyolcvanas években kezdődött. Akkor adta Tanzániának az első hitelek a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank, közismert nevén a Világbank. Ennek fejében a kelet-afrikai országnak meg kellett ígérnie, hogy szánja az erősen eladósodott államháztartást. Az oktatási költségvetést is megnyírbálták. Az így keletkezett lyukak betömésére a Világbank sürgette, hogy vezessenek be tandíjat a hétéves alapoktatásban. Ez év kezdetén a tanzániai kormányzat eltörölte ezt a tandíjat – és most megtapasztalhatja, milyen következményekkel jár, ha egy fejlődő ország tandíjat vezet be.

Joseph Mungai oktatási miniszter becslése szerint csak 2001-ben több mint 2,2 millió iskolaköteles gyerek maradt távol az általános iskolától. Egy-egy osztályteremben több mint száz gyerek préselődik össze. Az oktatási minisztérium mérlegeli, hogy ismét kirakják a termekből a padokat és asztalokat, amelyeket csak az utóbbi években sikerült beállítani a szülők anyagi hozzájárulása révén. Így akarnak több helyet csinálni a gyerekek számára.

Joseph Steven Momila egyike azoknak, akik az elmúlt években nagy nélkülözések közepette éppen hogy el tudták még küldeni gyerekeiket az általános iskolába. Momila összesen nyolc gyermek apja, feleségével húsz éve él Temekében, a főváros, Dar es Salaam számos szegénynegyedének egyikében. Öt gyermek már kirepült, hárman még együtt élnek a szülőkkel a kétszobás vályogházban.

Joseph Momila éjjeliőr Upangában, a főváros központjához közeli, indiaiak lakta városrészben, és 30 000 tanzániai schillinget keres havonta. Ez valamivel több, mint 30 dollár; Dar es Salaamban ennyi az átlagkereset, noha alatta van a hivatalos minimálbérnek. Keresete harmadát a két szobáért kell kifizetnie Momilának, s majdnem 5000 schillinget visz el havonta a munkába járás.

Nem sok marad hát a gyerekek iskoláztatására. 2001 végéig egy gyereknek csupán a beíratása 2000 schillingbe került, a havi tandíj pedig szintén mintegy 2000 schillingre rúgott. Ezekhez jött még az egyenruha és a felügyelő személyzet költsége. A padok, székek, asztalok megcsináltatásához megint a szülőknek kellett a zsebükbe nyúlniuk. És még nem is szoltunk a tankönyvekről. Számítások szerint egy gyerek egy évi költsége mintegy 31 000 schillinget tett ki, az ellátás és a szállítás nélkül.

Horribilis összegek ezek a legtöbb család számára, hiszen a 32 millió tanzániai a kormány által meghatározott napi 650 schillinges szegénységi küszöb alatt él. A szülőknek a tandíj formális megszüntetése után is változatla-

nul részt kell vállalniuk az iskolai oktatás költségeiből. „A szülőknek már nem kell fizetniük a könyvekért, a füzetekért és a krétáért” – dicséri a változásokat az oktatási miniszter, de aztán beismeri: „A reform előtt a szülők a költségek kétharmadát fizették, ma már csak egyharmadát, a maradékot a kormány fedezi.”

Ezzel azonban még korántsem oldódtak meg a tanzániai iskolarendszer problémái. Adolphina, Joseph Momila egyik lánya két évvel ezelőtt fejezte be a hetedik osztályt, s azóta otthon él. Szívesen járna továbbra is iskolába, de egy állami kezelésű, ún. „Secondary School” 40 000 schillingbe, egy magániskola látogatása akár 300 000 schillingbe is kerül évente. Ehhez társul, hogy a középiskolákban kizárólag angolul folyik az oktatás, Adolphina azonban csak a kizavhili nyelvet beszéli. A Momila család a tanzániai családok többségét képviseli. A tanzániai gyerekeknek csak hat százaléka jár középiskolába.

A tandíj eltörlése legalább az általános iskolába járatást ismét lehetővé teszi sok szülő számára. Így egy problémával kevesebb van, de akad helyette sok másik. A tandíj eltörlésével egyidejűleg a kormány tulajdonképpen létre akart hozni 14 000 újosztálytermet, és ismét munkába akart állítani 9000 tanítót. De ez idáig nem sikerült. A tanítók kétségbe vannak esve. Részben két műszakban kell dolgozniuk, hogy megfeleljenek az igényeknek. Az iskolaigazgatók megnyírbálják a magasabb osztályokba járó diákok óráinak számát, hogy több helyük legyen a kisebbeknek.

Nem ritkaság, hogy az osztályban száz gyerek is van. Hogy egyáltalán tanítani lehessen, a tanítók gyakran kemény módszerekhez nyúlnak. A Tanzániában törvényileg engedélyezett verést az igazgató engedélyével bizonyos helyzetekben szabad alkalmazni. Maga az oktatási miniszter is bevallja azonban, hogy léteznek visszaélések. Az Unicef adatai szerint a gyerekek szűk harmada hagyja el az iskolát még a hetedik év előtt, s ennek egyik fő oka a tanítók erőszakossága. Egy, a kilencvenes évek végén végzett felmérés szerint sok tanító azért alkalmazza a verést, mert „ez a fegyelmet leggyorsabb és legegyszerűbb módszere”.

Az oktatási nyomor megszüntetése körüli vitában a tanzániai politikusok ismételtelen olyan fogalmakhoz folyamodnak, mint a privatizálás és a szponzorálás. Jakaya Kikwete külügy miniszter biztos abban, hogy „a magánsektornak be kellene fektetnie az alapoktatásba, a középiskolákba és az egyetemekbe. Túlhaladt az az elképzelés, hogy az oktatási szektorba való

befektetés még mindig a kormányzat feladata”.

A tanítók szakszervezete és számos nem-kormányzati szerv azonban szembe fordult ezzel. Rakesh Rajan, az egyik oktatási lobbista tagja kritikusan szemléli a magánsektor részvételét: „A politikai döntéshozók magától értetődően magániskolákba járatják gyerekeiket, már általános iskolás korban is.” A szűk középrétegbeli szülők is szívesebben íratják gyerekeiket magánintézményekbe. „Ki vitathatná el tőlük, hogy jó nevelést akarnak adni gyerekeiknek?”, kérdezi a szakértő, de rögtön felhívja a figyelmet egy „veszélyes tendenciára”: A felelősök szerepvállalása olyan mértékben csökken, amilyen mértékben gyermekek már nincsenek ráutalva a nyilvános iskolákra.

A tanzániai államháztartásból hosszú éveken át több pénz folyt az adósságszolgálatba és a hadseregbe, mint az oktatásba és nevelésbe. A Világbank és a Nemzetközi Valutaalap ragaszkodik az adósságok kiegyenlítéséhez. Benjamin Mkapa államelnök tervezési bizottsága a szorongató körülmények ellenére megfogalmazta a Vizio 2025 nevű tervet az ország számára. Eszerint a jövőben „az oktatási szektornak van a legnagyobb jelentősége”. Ezért az oktatási költségvetés ebben az évben először emelkedett a teljes államháztartás 25%-ára, s a következő évben az adósságszolgálatot is megelőzően az első helyre akarják emelni. Más kérdés, hogy tartós fejlődésről van-e szó, hiszen az oktatási költségvetés nem jelentéktelen részét, 50 millió dollárt az összesen 300 millióból, a Világbanktól felvett újabb hitellel finanszírozzák, amit három év múltán vissza kell fizetni.

Rakesh Rajan oktatási lobbista szerint az ország iskolaiügyi vitája azt mutatja, hogy beteljesedéssel fenyeget Tanzánia korábbi, karizmatikus elnökének Julius Nyererének a jóváindulása. Ő óvott attól, hogy „kétosztályos társadalom alakuljon ki Tanzániában”. Rakesh Rajan úgy látja, hogy létezik a tanzániaiak kis csoportja, amelynek van pénze ahhoz, hogy szupermarketekben vásároljon, és valóban jól éljen. De ez csak egy elenyésző kisebbség. A népesség többsége ebből ki van zárva, s az ő helyzetük szemmel láthatóan romlik: „Az emberek 20–30 százaléka teljesen élszegényedett, s egy re jobban kiábrándult a tekintetben, mit hoz nekik a jövő ebben az országban.” Majd hozzáfűzi: „Még ha közömbösek is valaki számára a szegények, el kell gondolkodni a fejlemények robbanásveszélyes társadalmi következményeiről.”

Gerhard Klas